

Pavel Kraemer – O waldorfské pedagogice

Zveřejňujeme rozhovor Jany Kalivodové s Pavlem Kraemerem o historii a současnosti waldorfské pedagogiky, který vyšel v Epoch Times (červen/červenec 2017).

„Lidé mají strach dělat chyby. Proto u nás stále převažuje koncept, že nesmíme dělat chyby. V okamžiku, kdy se člověk nebojí dělat chyby, se z nich učí.“ (Pavel Kraemer)

V období 4. průmyslové revoluce, kdy snad ještě méně víme, jak naše děti připravovat na budoucnost, o které nevíme, jaká bude, zakládáte Institut pro podporu inovativního vzdělávání. Proč? To z čirého optimismu nebo máte recept?

V době, kdy jsem Institut pro podporu inovativního vzdělávání zakládal, jsem byl nasycen waldorfskou pedagogikou (17 let jsem vyučoval na různých školách u nás i v Evropě), ze které jsem chtěl vystoupit a proniknout do jiných alternativních proudů (Montessori, lesní školy, svobodné školy). Chtěl jsem, aby mezi těmito různými systémy byl zahájen dialog, protože i když zde existuje alternativa již dvacet let, jednotlivé vzdělávací proudy si žijí vlastním životem v oddělených komunitách. Moc se navzájem neuznávají. Neexistuje tam dostatečná synergie, a to se týká i uvnitř proudů samotných (Montessori, Waldorf). A ve stejné době se začaly silněji ozývat hlasy rodičů nespokojených s veřejným systémem vzdělávání. Začali zakládat komunitní školy a s tím se objevila poptávka po informovanosti o těchto směrech a po nějakém know-how, jak se tyto školy zakládají.

Když se vás zájemci o alternativní školu ptají, co je nejdůležitější při zakládání školy, co jim říkáte?

Dnes začíná nabývat na síle vědomí, že pro organizaci přesně daná struktura není až tak podstatná. Co je ale daleko významnější, je něco, čemu se říká „řízení změny“. V praxi to znamená, že lidé v určitém kolektivu jsou vybaveni schopnostmi a znalostmi, jak se neustále zlepšovat a měnit. Jde o to, jestli se jednotlivci umí poučit z chyb, posunout se dál. Většina z nás má ale zkušenost s veřejným vzděláváním, kde je vše měřeno podle toho, kolik člověk udělá chyb. Lidé mají strach dělat chyby. Proto u nás stále převažuje koncept, že nesmíme dělat chyby. V okamžiku, kdy se člověk nebojí dělat chyby, se z nich automaticky učí.

Pedagogické fakulty u nás koncept „řízení změny“ svým studentům ale nepředávají.

Kdybychom se podívali na státní pedagogickou infrastrukturu a především na pedagogické fakulty, tak se ocitneme v nejsetrvačnějším segmentu naší společnosti. Kdybychom sledovali jejich firemní kulturu, tak ta působí vyloženě jako skanzen z minulosti před 40 lety. Navíc má učitelské povolání velmi nízkou prestiž. Pokud bychom navíc změřili zájem o školství penězi, které rodiče do něj posílají, pak Česká republika má ze všech zemí, ve kterých jsem byl, nejnižší hodnotu školství v očích veřejnosti. Směrem na západ či východ od nás je situace diametrálně odlišná, je tam nesrovnatelně větší hodnota vzdělávání. Rodiče i širší rodina často obětují velké úspory, aby jejich dítě mohlo studovat.

Waldorfské školy se snaží rozvíjet osobnost dítěte, výuka se orientuje na přírodu, ale v pedagogice jsou zabudovány určité náboženské principy, kterým se není možné při realizaci tohoto vzdělávacího programu vyhnout. Jsou tyto principy hlavním kritériem pro volbu právě těchto škol?

V České republice to tak není, ale v jiných evropských zemích určitá „náboženskost“ kritériem je. Ale spíše než o náboženských principech bych v souvislosti s antroposofií hovořil o světonázorovém naladění či filozofii. Hlavním důvodem toho, že tyto světonázorové principy u nás nejsou hlavním kritériem, je okolnost, že až do sametové revoluce v r. 1989 byly u nás veškeré duchovní proudy zakázány, jen hrstka lidí věděla o existenci antroposofie. Waldorfské školy u nás začaly vznikat až po roce 1990, kdy ke knihám Rudolfa Steinera začal být volný přístup.

Na základě Steinerovy antropologie vzniklo od roku 1919 až do současnosti na celém světě 1500 pedagogických a léčebně pedagogických zařízení. Jsou podle vás jeho myšlenky stále aktuální?

Steiner tvrdil, že školství, které bylo v jeho době, je totálně zastaralé a že vůbec neodpovídá požadavkům doby (tedy novověku). Byl toho názoru, že školství je vlastně zmrzačenou aplikací Aristotelovy vědecké filozofie. Podle něj dítě, které ještě není v racionálním logickém módu, potřebuje naprosto radikálně odlišný přístup. Waldorfská pedagogika je pro většinu lidí tak neuchopitelná, protože vychází ze světa, který je obtížně popsateLNý logickými pojmy. Steiner ve svých knihách usiloval o to popsat svět duše slovy a snažil s tento svět zprostředkovat učitelům. A to je stále aktuální. Na druhé straně Steiner neměl v úmyslu stanovit konkrétní obsahy vzdělávání sto let dopředu. Ty bychom měly stále obnovovat vycházející ze současné situace.

Po celou dobu povinné školní docházky (na prvním i druhém stupni) se stará o rozvoj osobnosti dítěte jeden třídní učitel. Vidět po tak dlouhou dobu svět dětskou optikou a vyvíjet se společně s dětmi je nelehký úkol. Máte zvláštní kritéria při výběru učitelů?

Že to nelehký úkol je, se často ukazuje v praxi. Učitel, který vede třídu dlouhodobě, obtiskne do dětí jak své pozitivní, tak i negativní vlastnosti. Na učiteli leží ohromná zodpovědnost, proto by se učitelem měl stát člověk charakterově vysoce kvalitní a s rozhledem, když učí většinu předmětů. Jedno nebezpečí této upjatosti na jednu autoritu skrývá, totiž to, že děti se rozvíjejí velmi rychle, v první, páté či osmé třídě se jejich vnímání světa diametrálně liší. Za předpokladu, že by se učitel zvládal vyvíjet paralelně s těmito dětmi, dokázal by se proměnit v jiného člověka, byl by to i důkaz pro ty děti, že se člověk vyvíjí, že se může neuvěřitelně změnit. To je ta největší motivace pro děti. V praxi to často vypadá tak, že učitelé přechod nezvládnou a selhávají.

Vám se to podařilo?

Já osobně tuto zkušenost nemám, nikdy jsem nebyl třídním učitelem od první do osmé třídy. Na druhou stranu waldorfský ideál učitele je nastaven velmi vysoko. Výzva je to určitě pro každého.

Nikoli encyklopedické znalosti ale pěstování kompetencí a dovedností je jedním z hesel waldorfské pedagogiky. Mají děti větší autonomii při učení, více možností se rozhodovat, co, kdy a jak se budu učit ?

Problém je, že waldorfská pedagogika je mnohem obtížněji vysvětlitelná než třeba Montessori. Systém nedává smysl bez pochopení jemnějších nuancí, toho, co je neviditelné. Takže na povrchu to vypadá jako nějaká veselá škola, kde děti často poskakují, tleskají, hezky malují. Ta hlubší koncepce není v tom vidět. A právě to, co ve waldorfské pedagogice je hlavním smyslem, je vnitřní svoboda. I když to z vnějšího pohledu vypadá velmi autoritativně, řízené učitelem, opak nějaké samostatnosti, jako by ty děti byly vedeny k poslušnosti. Na té vnitřní rovině je to ale naopak. Učitel vybere učební látku na další den podle konceptu – maximálně vycházející z potřeb dětí. On se jich ale neptá, na základě své intuice začne probírat téma, které rezonuje s dětmi. Ale umět jemně vnímat, to je druhá stránka mince. Z vlastní zkušenosti mohu říct, že do tohoto ideálu má spousta pedagogů hodně daleko.

Základní pilíře waldorfské pedagogiky:

Waldorfská pedagogika vychází z filozofického směru antroposofie Rudolfa Steinera (1861-1925). Je postavena na celostním přístupu k dětem na úrovni fyzické, psychické i duchovní. Snaží se respektovat individualitu dítěte, jeho nadání i temperament. Klade důraz na správné chápání vývojových fází, jimiž děti procházejí. Učební plán, metody a obsahy výuky se proto snaží přizpůsobit vývojovému stupni dítěte a jeho zralosti.

Nehodnotí se známkami, podstatná je zvědavost, důraz je kladen na týmovou spolupráci. Rivalita mezi dětmi je dokonce nežádoucí. Učí se bez učebnic. Neexistuje zde hierarchie předmětů, smyslem je poskytnout dětem široký základ. Ve výuce se uplatňují mezipředmětové vztahy. Při sestavování učebního plánu se učitelé snaží dosáhnout souladu mezi vědou, uměním a duchovními hodnotami. Děti nejsou zahlcovány encyklopedickými znalostmi. K naplňování výchovných a vzdělávacích cílů učitelé využívají obraz, rytmus a pohyb. Cílem waldorfské pedagogiky je vychovat svobodného člověka.